

Gruppe 3: Trøbbelens antropologi

Trøblete antropologiske utfordringer fra krig i Ukraina, generativ AI og aliens i horisonten

Stein E. Johansen, Professor emeritus, Institutt for sosialantropologi, NTNU

Jeg vil belyse enkelte aspekter ved tre aktuelle gjenstandsfelter som er omstridt på trøblete vis:

1. Krig vs. fred relatert til 'krigsteatret' i Ukraina etter 26.02.22.
2. Optimisme vs. pessimisme mht. generativ AI etter lanseringen av ChatGPT 30.11.22.
3. Nærvær vs. fravær av 'non-human bodies' og krasjede romskip på Jorden etter høringen i den amerikanske Kongressen om Unidentified Anomalous Phenomena 26.07.23.

Jeg vil anvende følgende tre overgripende teorier for belysningen:

1. Batesons teori om schizmogenerese – primært epistemologisk.
2. Tilnærminger fra psykologisk antropologi – primært mht. underpersepsjon, under-/overkommunikasjon og sosio-kognitiv inkongruensproblematikk.
3. Artificial Life (ALife) kompleksitetsteori, supplert med enkelte aspekter av de filosofiske ontologier til David Bohm og Johansen (meg selv).

Ett fokus vil være tendensen til en mer postmodernistisk frisetting av empirisk forpliktet sannhetsgehalt. Som eksempel beror generativ AI på de datapunkter som mates inn i AI-modellene, mens det vil råde strenge og automatiserte interne konsistenskrav mht. anvendelsen av Markov-kjeder og genetiske/memetiske algoritmer. (I hvert fall i siste henseende vil dog fastsettelsen av fitnessfunksjon inneha et kritisk valgbart aspekt.) Tendensen til slik frisetting, med henhørende virtualisering, vil kunne møte nye trøblete utfordringer siden mennesker og kulturer har en sekulær forankring – og i utstrakt grad også en sakral higen med innbyrdes begrenset overlapping.

Havbruk, reindrift og bærekraftsmål

Martin Mathisen

FNs bærekraftsmål skal implementeres i myndighetenes arbeid. I tillegg foregår et parallelt løp der EU oppdaterer sin taksonomi for hva som skal klassifiseres som bærekraftig aktivitet.

Implementering av FNs bærekraftsmål ser ut til å bli en prosess der vi må gjøre avveininger mellom viktige verdier på ulike nivåer for å bidra til å nå bærekraftmålene. (Troell 20231) Dette tegner et bilde av et samfunn som gjør satsinger med tilhørende offer, for å nå bestemte mål. Teorier fra Terence Deacons bok *Incomplete Nature* synes å være et godt utgangspunkt for analyse også på dette nivået. Deacon tegner i boken et bilde av ulike typer biokjemiske systemer med typiske trekk og egenskaper som styrende for systemutfoldelsen. Med fokus på dynamisk prosesser i systemene med underliggende

termodynamikk, så tegner han et bilde av hva som kjennetegner liv og hva som ligger til grunn for et (selv)bevisst sinn. Biokjemiske prosesser som typisk klassifiseres som levende ser ut til å motarbeide termodynamikkens andre lov. Det vil si at systemet i sin levende periode tenderer fra uorden til mer orden på et mikroskopisk nivå. Mye av dette tilskriver Deacon til systemets evne til å orientere mot representerte mål.

Med dette som teoretisk ansats vil jeg forsøke å synliggjøre hvordan personer- som utøver sitt virke innenfor det jeg kaller treenigheten i primærnæringen; marked, forvaltning og næring, sammen skaper et felles ekvilibrium som balansepunkt i møte med framtiden. Analogisk er dette balansepunktet illusorisk skildret ved at primærnæringen kontinuerlig står i en form for spagat mellom biologi og marked. Hvordan produseres/opprettholdes orden fra uorden i overgangen fra produksjon til byråkrati og tilbake igjen og videre til marked. Kan opplevd orden på et nivå generere uorden på et annet? Og på hvilket nivå er det essensielt at det produseres orden fremfor uorden for at framtiden skal være 'liv laga'?

Trøbbel i og med eksistensen: relasjonsproblemet

Emil A. Røyrvik, Professor, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

Jeg vil belyse det vi kan kalle «relasjonsproblemet» i en trøblete verden. «Relasjoner» er et kjernebegrep i antropologien, men er både ambivalent og motsetningsfylt. I konteksten av sammenfiltrede kriser og omveltninger vil jeg ta utgangspunkt i blant annet Marilyn Strathern (2020) sin invitasjon til å problematisere relasjonsbegrepet og ikke minst utfordre begrensningene i «vestlig», moderne relasjonell tenkning. Relasjonsproblemet ligger i kjernen av det vi kan kalle vårt fundamentale «trøbbel i og med eksistensen». Antropologien har på ulike måter alltid vært opptatt av relasjoner, i senere tid ikke minst gjennom den såkalte «ontologiske vending» i faget (Holbraad og Pedersen 2017). Denne vendingen etterlater oss mer eller mindre implisitt med spørsmålet om «vi alle må bli animister» (om vi skal «redde verden»). I sin empiriske gjennomgang og skjematisk klassifisering av relasjonstyper og all verdens ontologier konkluderer imidlertid Descola (2014) til slutt med at modernitetens naturalisme ikke kan lære så mye av andre ontologiske verdensanskuelser og erfaringer. Jeg vil argumentere for 1) at «den ontologiske vending» er preget av en form for «nostalgisk vekkelse», 2) at naturalismen som ontologisk kategori er overdeterminert av antropologer som Descola, likeledes som avfortryllings- og koloniseringsstenen er overbrukt, og 3) at en sentral oppgave for antropologien er å identifisere, beskrive og utvikle «sprekker i systemet», de relasjonelle rom og begreper som konstituerer og åpner for non-duale relasjoner av gjensidighet og virkelighetsskaping innenfor de historiske verdener vi faktisk lever i og er med på å forme. Presentasjonen vil peke på noen slike mønstre, forbindelser og empiriske felt, inkludert kunst, lek og kjærlighet.

Working from Within the Museum Colonial Legacy: The Example of Collaborative Strategies Between Mongolia and Norway

Maria Kartveit, Stipendiat, Department of Ethnography, Numismatics, Classical Archaeology and University History Museum of Cultural History

The peak of European colonialism (1890–1930) represented the height of European museum collecting. The ethnographic collections proliferated, resulting in millions of non-European artefacts in present-day European museums. Separated from their original

context and people to which the objects were once meaningful, they were sorted due to the thinking and practices of the collector and later their host museum. This colonial legacy might still be attached to the objects, for instance, Social Darwinist race categories, following the artefacts through digitisation into present-day museum databases.

Through the example of the photographic part of the Oscar Mamen collection originating from Mongolia, located at the Museum of Cultural History in Oslo, this paper investigates how largely unavailable museum artefacts can once again become meaningful to the 'origin society' through collaboration. The method includes a 'listening' approach to the Mongolian collaborators, in addition to digitisation and translation work. The paper argues that such methods can offer anthropological data and work in ways that hold a decolonising potential.

Emisk - etiske kortslutninger i antropologiske studier av (u)orden

Guro Huby, Professor emerita, Høgskolen i Østfold

Benedicte Brøgger, Professor BI

Carla Dahl-Jørgensen, Professor, NTNU

Som antropologer kan vi si - og sier - mye om verden i endring. Vi har et skrått blikk på de utfordringer vi nå står overfor og hvordan de kan takles. Vi avdekker relasjoner og mønstre på en måte som vrir på gjengse oppfatninger av hvor vi er, hvor veien bærer og hva som kan gjøres for å endre retning.

En særlig styrke i antropologisk forskning er å skape innblikk i de mange former for levd liv som utspiller seg i ulike sammenhenger, deres logikker og mønstre. Siden Malinowski gjør vi krav på metoder som oversetter det eksotiske til noe forståelig og allmennmenneskelig. Dette muliggjør sammenlignende studier om verdens trøbbel i ulike kontekster og mulige veier gjennom (Haraway, 2016; Rappaport, 1993).

Et kjernebegrep i antropologisk forskning er emisk-etisk dynamikken. Vi studerer samfunn emisk, dvs innenfra, for å avdekke mønstre og sammenhenger mennesker her lever ut og ordner i egne kategorier. Vi bruker etisk forståelse - "utenfrablikk" for å få analytisk og teoretisk grep på stoffet, skape distanse og formidle nye koblinger i måter å se verden på.

Hva hvis det etiske skillet bryter sammen og "vi møter oss selv i døra" i studiet av det emiske som ligger nær opp til vår egen hverdag? (Riles, 2000). Det akademiske produkt - kunnskap til felles distribusjon og utveksling - er blitt en vare til omsetning i et stadig tøffere akademisk marked og et middel for indikator styring. Det endrer forutsetningene for antropologisk forskning.

Dette skjer for eksempel i antropologiske studier av organisasjoner. Paperet tar for seg tre emiske begreper i tre ulike organisatoriske kontekster: "Quality" i skotsk resultatstyrt helse-og sosialomsorg (Huby & Rees, 2005), "supply chains" i varehandel (Brøgger, 2013) og "competitive advantage" i ledelse (Dahl-Jørgensen, 2003). Disse begrepene gir inngang til en finmasket forståelse av arbeidshverdagen i disse omgivelsene. Samtidig er disse begrepene markedsført som spesifikke teknikker og kunnskaper man kan kjøpe i videregående utdanning f.eks innen ledelse og styring. I artikkelen diskuterer vi om og

hvordan antropologiske studier av de «trøblete» møtene mellom det emiske og det etiske i bruken av disse tre begrepene kan gi nye innfallsvinkler til forståelse av (u)orden, i organisatoriske og andre sammenhenger.

Referanser:

Brøgger, B. (2013). *The rise and demise of a supply chain*. *Journal of Business Anthropology*, 2(2), 232-253

Dahl-Jørgensen, C. (2003). *Håndtering av usikkerhet i en global verden — å tenke lokalt som en overlevelsestrategi*. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 5(1), 29. <https://doi.org/10.7146/tfa.v5i1.108391>

Haraway, D. J. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.

Huby, G., & Rees, G. (2005). *The effectiveness of quality improvement tools: joint working in integrated community teams*. *International Journal for Quality in Health Care*: 17(1), 53–58.

Rappaport, R. A. (1993). *Distinguished Lecture in General Anthropology: The Anthropology of Trouble*. *American Anthropologist*, 95(2), 295–303. Riles, A. (2000). *The Network Inside Out*. University of Michigan Press.

Trøbbel i tiden og byromstrøbbel

Trine Olsen Møgster, Stipendiat, Institutt for sosialantropologi, NTNU

I invitasjonen til denne arbeidsgruppen refererte vi til Roy Rappaports foredrag på trippel A konferansen i 1992 (Rappaport, 1992). Her løfter han frem trøbbelantropologi, som et eget fagområde – et fagområde som gjenkjenner og definerer sosiale forstyrrelser i eget samfunn: En engasjert antropologi som skiller mellom det som innen medisin kalles for iatrogene forstyrrelser; sosiale bivirkninger, komplikasjoner eller senskader – følgefeil – og det dypt trøblete og dets symptomer og prodrom. Ideelt sett er det jo prodrom vi retter fokus mot, å oppdage tidlige tegn på at trøbbel er i gjære før det faktisk blir trøbbel. I 1992 trekker han frem som en vesentlig uorden verdsettingen av økonomi foran natur og biologi. Den uorden skaper som vi vet trøbbel for vår levedyktighet. Den ontologiske vendingen som har preget mye av antropologien de senere år har i seg mye av dette trøbbelfokuset. Det handler om å åpne opp for flere samtidige forestillinger, reetablere relasjoner og hente frem nye fortellinger om det innforståtte. Å stå med trøbbelet (Haraway, 2016).

Å stå med trøbbelet i byutviklingen på Fornebu, handler om å stå på en lagvis grund, og i diverse samtidige tidrom, og oppdage at forstyrrelser i tidskoordinatene beveger de permeable grunn-lagene som det planlegges og skapes byrom med. Mitt bidrag er et forsøk på en fortelling om dette trøbbelet – en fortelling der velstandsdrabantbyen og viktigheten av skikkeligheten' er mulige sosiale bivirkninger, husmangel og galopperende boligpriser er symptomer og medvirkning i byutviklingen kan forstås som en samfunns-nevrose.